

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/364294465>

Expressing the Facts with Taste: Bitter, Sweet, Sour and Salty in Turkish Folk Culture

Article · October 2022

CITATIONS

0

READS

28

2 authors, including:

Sami Sonat Özdemir

Balikesir University

48 PUBLICATIONS 138 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Mutfakta Profesyonellik: Örgün - Yaygın Eğitim ve Alaylılık [View project](#)

Sındırgı Mutfak Kültürü ve Yemeklerinin Araştırılması [View project](#)

OLGULARIN AĞIZ TADIYLA İFADESİ: TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE ACI, TATLI, EKŞİ VE TUZLU*

Expressing The Facts with Taste: Bitter, Sweet, Sour and Salty In Turkish Folk Culture

Arş. Gör. Dr. Sami Sonat ÖZDEMİR**
Öğr. Gör. Ayşe Gülnihal KAHRAMAN***

ÖZ

Acı, tatlı, ekşi ve tuzlu kavramları 4 temel tat ögesi olarak yiyeceklerin lezzetlerinin ifade edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu kavramlara, tat öğeleri olarak sahip oldukları anlamların ötesinde, Türk halk kültüründe birçok olguyu açıklamak için birtakım yan anlamlar da yüklenmiştir. Halk arasında sıklıkla dile getirilen “tuzlu fiyat”, “tatlı dil”, “ekşi yüz”, “acı söz” gibi ifadeler, bu kavramların lezzeti ifade etmenin ötesine geçerek birçok durumu, duyguyu veya insana ait özellikleri niteleme amacıyla kullanıldığını; dolayısıyla söz konusu ifadelerin kültürel bir derinliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu noktadan hareketle acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin Türk halk kültüründeki yeri ve önemi, kullanım alanları ve sembolize ettiği anlamları bilimsel bakış açısıyla irdelemek çalışmanın çıkış noktasıdır. Sözcüklerin anlamsal çerçevedeki kullanım çeşitliliği, Türk halk kültürünün zenginliğine vurgu yapmakta ve sözcüklerin sembolik anlamlarına dair çalışmaların kültür aktarımına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece çalışmada tat öğelerinin Türk halk kültürü nezdinde sembolize ettiği anlamların tespit edilmesi ve kültürel boyutta ele alınarak açıklanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden kültür analizi yöntemi ile yürütülmüştür. Öncelikle doküman analizi ile Türk halk kültürüne ait türkü metinleri, deyimler ve atasözleri ile halk ağzı sözlükleri içerisinde bulunan acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin geçtiği ifadeler tespit edilmiştir. Ardından veriler içerik analizinin alt yöntemi olan tematik analiz yöntemi ile çözümlenerek acı, tatlı, tuzlu ve ekşi ifadeleri kapsamında tema ve örüntüler oluşturulmuştur. Çözümleme aşamasında metafor tespit yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerini içeren toplamda 258 ifadeyi kapsamaktadır. Bu ifadeler dahilinde, acı sözcüğüne ilişkin 4 ayrı temada toplamda 21; tatlı sözcüğüne ilişkin 3 ayrı temada toplamda 18; ekşi sözcüğüne ilişkin 2 ayrı temada toplamda 11; tuzlu sözcüğüne ilişkin ise 2 ayrı temada toplamda 6 anlamsal metafor tespit edilmiştir. Ayrıca, acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin tat öğeleri olarak yükledikleri anlamların dışında; tatlı sözcüğünün soyut çağrışımlarının tamamıyla olumlu, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin soyut çağrışımlarının ise olumsuz olduğu görülmektedir. Acı sözcüğünün ise genel itibarıyla olumsuz soyut çağrışımlara sahip olduğu, bununla birlikte “çarpıcı ve göz alıcı” anlamının olumlu yönde değerlendirilebileceği görülmüştür. Genel anlamda acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin birer tat ögesi olarak sahip oldukları anlamların kullanım sıklığı ile bu sözcüklerin sahip olduğu yan anlamların çeşitliliği arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer yandan acı ve tatlı sözcüklerinin kullanım sıklığına bakıldığında, bu iki sözcüğün Türk halk kültüründe daha geniş bir yer kapladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle acı ve tatlı sözcüklerinin çeşitli olguları açıklamak için kullanım çeşitliliği düşünüldüğünde, Türk kültüründe farklı tat öğelerine sahip yiyeceklerin beğeni düzeylerine yönelik duyuşsal odaklı değerlendirme çalışmalarının, bu kullanım sıklığı ile bağlantısını ortaya koymaya yönelik kökensel araştırmalar yapılmasının gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Böylece bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, söz konusu kökensel araştırmaların gelecek çalışmalar kapsamında ele alınması açısından önem arz etmektedir. 13. yüzyıl ve öncesine dair yapılan araştırmalarda acı için açığ, seçig; tatlı için tatlıgıg, tatlıg ve ekşi için nigsi, çıvsagun, çıvşan (çifşen) gibi günümüz Türkçesinden farklı sözcüklerin kullanılıyor oluşu da ayrıca bu sözcüklerin kökensel bağlantılarına dair yapılacak araştırmaların, günümüzdeki çeşitli kullanımlarına dair sıklıkların anlamlandırılabilmesi doğrultusundaki gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türk halk kültürü, acı, tatlı, ekşi, tuzlu.

* Geliş tarihi: 21 Haziran 2021 - Kabul tarihi: 20 Ağustos 2022

Özdemir, Sami Sonat; Kahraman, Ayşe Gülnihal. “Olguların Ağız Tadiyla İfadesi: Türk Halk Kültüründe Acı, Tatlı, Ekşi ve Tuzlu” *Milli Folklor* 135 (Güz 2022): 160-172

** Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, ssonatozdemir@balikesir.edu.tr, Balıkesir/Türkiye, ORCID ID: 0000-0003-4796-6083.

*** Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Ardeşen Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, aysegulnihal.kahraman@erdogan.edu.tr, Rize/Türkiye, ORCID ID: 0000-0003-1730-6869

ABSTRACT

The concepts of bitter, sweet, sour, and salty have an important place in expressing the tastes of food as four basic taste elements. Besides the meanings they represent in the frame of different tastes, they are used as connotations to express many phenomena in Turkish folk culture. Expressions such as “salty humor”, “sweet talk”, “sour-faced” and “bitter cold” indicate that these concepts are used to describe many different states, emotions, and humane features. The statements also indicate that the concepts have a cultural deepness. Based on this fact, the starting point of this study is to scientifically analyze the place, importance, areas of use, the meanings symbolized by the words bitter, sweet, sour, and salty in Turkish folk culture. Analyzing the different connotations and areas of use show the richness of Turkish folk culture and it is believed that studies about the symbolic meanings of the words will contribute to the transmission of Turkish culture. In this respect, determining the meanings represented by the words in Turkish folk culture and explaining them in the frame of cultural dimension is highly important. The study is based on the cultural analysis method, which is one of the qualitative research designs. Firstly, lyrics of the folk songs, idioms and proverbs, and statements in colloquial speeches including the words bitter, sweet, sour, and salty are analyzed with document analysis. After that, the obtained data are analyzed with the thematic analysis method, which is a sub-method of content analysis. Themes and patterns are created according to the results of the analysis process. The metaphor determining method is used in the analysis phase. Research findings involve a total of 258 statements including the words bitter, sweet, sour, and salty. There are 21 metaphors for the word bitter in 4 different themes, 18 metaphors for the word sweet in 3 different themes, 11 metaphors for the word sour in 2 different themes, and 6 metaphors for the word salty in 2 different themes. On the other hand, besides the meanings represented by the words bitter, sweet, sour, and salty in the frame of the tasting world, it is determined that the word sweet has completely positive abstract connotations while the words sour and salty have negative abstract connotations. The word bitter has generally negative abstract connotations while it connotes “charming and radiant”, which are positive. It is observed that there is a positive relationship between the use frequency of the meanings of bitter, sweet, sour, and salty in the frame of the culinary world and the variety of their connotations in general terms. On the other hand, when the use frequency of the words bitter and sweet is analyzed, it is seen that they have a bigger place in Turkish folk culture when compared to the words sour and salty. It is seen that especially the words bitter and sweet represent many phenomena in Turkish folk culture. The relationship between the results of studies about different tastes based on sensory processes and this variation should be determined and analyzed. It is thus important to make researches about the origins of these words. When the researches about the uses of the words before the 13th century are analyzed, it is seen that the words açığ and seçig were used instead of acı (bitter), the words tatlıgıg, and tatlıg were used instead of tatlı (sweet), the words niğsi, çıvsagun, and çıvşan were used instead of ekşi (sour). It is necessary to carry out researches about the origins and relationships of these words to explain the meanings of their use frequency in today's world.

Keywords

Turkish folk culture, bitter, sweet, sour, salty.

Giriş

Kültür, genel anlamda bir toplumun yaşam tarzını ifade etmektedir. Kültür geçmişten geleceğe aktarılır, öğrenilir ve değişken olması itibari ile dinamik bir yapıdadır. Kültürel unsurlarının zenginliği topluma kuvvet ve kudret kazandıran temel olgulardan biridir. Dil, tarih, sanat, inanç, örf ve âdet gibi kültürel unsurlar ile her toplum kendi kimliğini oluşturmaktadır (Evcin 2013: 226). Millet olmanın en önemli koşullarından birisi, diğer milletlerden ayıran öz kimliğinin bulunmasıdır (Yazıcı 2016: 83). Tam da bu noktada halk kültürü kavramı önem kazanmaktadır. Kavramsal açıdan halk kültürü, sözlü gelenekler ile yaşatılan ürünler ile beslenerek bugüne ulaşan, bugün içerisinde toplumsal boyutta uğradığı değişiklikler ile yarıya aktarılacak değerler bütünüdür. Halk kültürü geçmişten geleceğe uzanan gelenek, davranış kalıpları, inanışlar ve uygulamalardan oluşmaktadır (Kutlu, 2009: 15). Kültürün ilk tohumlarının atıldığı, insanlık tarihinin ilk yerleşim yerlerinden biri olan Anadolu toprakları binlerce kavme ve topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Türk tarihi göz önünde bulundurulduğunda yaşanan göçlerin de katkısıyla zengin bir kültürel birikim söz konusudur. Bu köklü geçmiş sayesinde halk kültürü Anadolu coğrafyasında önemli bir yere sahiptir (T.C. Kültür ve Turizm Bakan-

lığı 2017: 3). Türk halk kültürü öğeleri incelendiğinde bahsi geçen zenginlikleri anlamlandırmak kaçınılmazdır (Ekici 2008: 11-26).

Halk kültürünün paydaşlarından biri de yiyecek-içecek kültürüdür. Kültürel perspektifte yemek, yalnızca karın doyurmak adına gerçekleşen biyolojik bir eylem değildir. Geçiş ritüelleri, gelenek ve görenekler incelendiğinde yiyecekler varlığını her noktada göstermektedir (Beşirli 2010: 159) Ayrıca halk kültürü sözlü ve yazılı kaynaklarında, yiyeceklerin ve bu çalışmanın konusunu oluşturan tat öğelerinin gerçek anlamlarının yanı sıra sembolik anlamlarına da rastlanmaktadır. Duyusal analizde dört temel tat öğesini oluşturan acı, tatlı, tuzlu ve ekşi kavramları (Altuğ vd. 2011: 4) yiyeceklerin lezzetlerinin ifade edilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Türk Dil Kurumu sözlükleri ve önde gelen önceki dönem Türkçe sözlüklerde yapılan incelemeler sonucunda acı sözcüğünün birincil anlamı, “bir yiyeceğin veya bir maddenin dilde bıraktığı yakıcı, kavurucu tat.” (Çağbayır 2007: 91); “bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu; tatlı karşıtı (URL 1) ve “acı tad” (URL 2) olarak nitelendirilmiştir. Birincil açıklamalara bakıldığında acı sözcüğünün tat öğesi olarak öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca acı sözcüğüne dair; ağrı, dert-keder, şiddetli ve sert, kırıcı, pahalıya mal olmuş, çarpıcı (Çağbayır 2007: 91-92), ağrı-sancı (URL 2) ifadelerine rastlanmaktadır. Acı sözcüğü aynı zamanda ıstırap, elem, üzüntü ve keder ile birinci dereceden eş anlamlıdır (Somuncu 2020: 216). Divan-i Lugati't-Türk adlı eserde *açığ* sözcüğü “al-hâmiğ wa'l-murr” (ekşi ve acı tat) anlamında kullanılmıştır. Bu bilgiye dayanarak acı sözcüğünün değişime uğrayarak bugünkü halini aldığını ve ekşi tadı ile ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. 13. yüzyıl öncesi etimoloji sözlüğünde ise acı ve ekşi tatlarının ilişkilendirildiği, *açı* ve *açıs-acılamak*, “ekşimek, bir şeyin tadının acıması”, *açıgsı*, “ekşimek, acılaşmak” ve *açıt*, “acıtmak, ekşitmek” ifadeleri yer almaktadır (Kaleli 2020: 104).

Tatlı sözcüğü incelendiğinde “şeker tadında olan” ve “içinde şeker bulunan” anlamları ön plana çıktığı görülmektedir. Bunu takiben “ağızda hoş bir tat bırakan” ifadesi ile acı ve ekşi tat öğelerinin zıttı olduğu belirtilmiştir (Çağbayır 2007: 4638). Benzer bir şekilde 14. yüzyıl dönemine ait Bayrak Kuşçuoğlu'nun dizelerinde “Eğer Türki söyler olsam düşer erenler beynine, neçün size acı gelir dadlı sözün halaveti” dizelerinde tatlı sözcüğü acının zıttı olarak kullanılmıştır (Küçükalka 2015: 72). Yan anlam olarak ise suyun içilebilir olması, iç açıcı, ferahlık veren ve ruhu okşayan, duyusal anlamda hoş bir duyumu yaratan bir durumun veya nesnelerin tanımlanması ile sevimli ve cana yakın kişileri tanımlayan bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağbayır, 2007: 4638). Ayrıca İngiliz Türkolog Sir Gerard Clauson tarafından hazırlanan “On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü” (An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish) adlı eserde *açığ* ve *seçig* sözcüklerinin acı; *tatlıg* ve *tatlıg-lig* sözcüklerinin ise tatlı, lezzetli anlamlarına geldiği belirtilmiştir (Kaleli 2020: 111).

Ekşi birincil anlamı, “Ağızda burukluk, keskin, kekre bir duyumu bırakan tat; sirke ve limon veya sirke tadı” (Çağbayır 2007: 1400) olarak tanımlanmıştır. Yan anlamlarına bakıldığında “mayalanmaya yüz tutmuş” ifadesi ile fermente ürünlere ve domates salçası, limon, ekşi üzümünden yapılan pekmez gibi tadı ekşi olan yiyeceklere verilen bir isim olması dikkat çekmektedir (Çağbayır 2007: 1400). Bu sözcük, tat ve yiyecek anlamlarının dışında uygunsuz, yakışıksız durumları da ifade etmektedir (URL 1). Divan-ı Lugati't Türk'te “ekşi olan her şey, örneğin ekşi nar” anlamında *ekşig* sözcüğü yer almaktadır. Ekşimek fillinin 14. yüzyıldan önce görülmediği fakat aynı anlamda *nıgsi* sözcüğünün kullanıldığı kayıtlarda belirtilmektedir (URL 2).

Divan-ı Lugati't Türk'te tuzlu sözcüğünün biçimiyle gerçek-mecaz anlamlarına da sıklıkla yer verilmiştir. “Tuzlug et meni usıttı” (tuzlu et beni susattı) dizesinde tuzlu sözcüğü gerçek anlamında kullanılırken, “aş tatığı tuz yogrın yemes” örneğinde yemeğin tadının tuzda olduğu ancak tuzun yalnız başına yenilemeyeceğini dile getirilerek tuzun yemeye lezzet, hoşluk ve tat kattığı vurgulanmıştır. Tuzun bir diğer şekilde “*ya'ni Yusuf mendin körklügrek erdi ammâ men Yusufdın tuzlugrakmen*” (yani Yusuf benden güzeldi ama ben Yusuf'tan daha sevimliyim, tatlıyım) dizelerinde tatlı sözcüğünün de mecazi olan “sevimlilik, tatlılık” anlamında kullanılmıştır. Tuzun güzellik anlamı Arapçadan dilimize geçen ve kökü *milh* yani tuz olan *melahat* sözcüğünde de karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Farsçada da tatlı, sevimli anlamları *melih* sözcüğü ile ifade edilmektedir. Arapça ve Farsçada, şekerin ortaya çıkmadan önceki dönemlerde tuzun tatlılığın ve güzelliğinin ifade edilmesinde kullanıldığı, ilgili kaynaklarda belirtilmektedir (Akkoyunlu 2010: 195-196). Sözlüklere bakıldığında ise tuzlu sözcüğünün birincil anlamı “tuzu olan, içinde tuz bulunan, tuz içeren ya da tuzlanmış olan” şeklinde ifade edilmiştir. Mecaz anlamı arasında ise aşırı pahalılık durumu belirtilmiştir (Çağbayır 2007: 4930).

Sözlü gelenekte acı, tatlı, tuzlu ve ekşi kelimeleri birçok anlamda kullanılmaktadır. Örneğin “*ye ekşiyi, doğur Ayşe'yi*” veya “*ye tatlıyı, doğur Hakkı'yi*” sözleri Türk halkı arasında oldukça yaygın bir inanışı tat öğeleri üzerinden ifade etmektedir. Bu durum aşerme inanışları arasında da yer almaktadır. Çoğu kez hamile kadının canı, ekşi, acı ve tuzlu yiyecekleri çekerse bir oğlu olacağına inanılmaktadır (Kalafat 2000: 30; Kalafat 2001: 169). Bir diğer halk inanışı acı, tuzlu ve ekşi hakkındadır: “*Gece evden süt, yoğurt, ekşi, tuz, acı şeyler verilmez. Eve de alınmaz. İlle de verilmesi gerekiyorsa, üzerine yeşil yaprak kapatılır*”. Muğla yöresinde görülen bu inanışın ölümü geciktireceğine inanılmaktadır (Büyükokutan 2007: 67). Türk halkı arasında hemen hemen herkes tarafından bilinen “*Tatlı yiyelim tatlı konuşalım.*” ifadesinde tatlı kavramının hem gerçek hem de mecaz anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz. “Acı söz”, “tatlı dil”, “ekşi yüz”, “tuzlu fiyat” gibi günlük konuşmalarda sıklıkla kullanılan tabirler de temel tatların kültürümüzde derin bir yere sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Bahsi geçen dört sözcüğün Türk halk kültüründe yeri ve önemi, kullanım alanları ve sembolize ettiği anlamları incelemek, çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Yazıda değinildiği üzere tat öğeleri öz anlamları dışında birçok durumu, duyguyu ve ürünü ifade etmeye yaramaktadır. Söz konusu çeşitlilik Türk halk kültürünün, Türk dilinin zenginliğine ve sözcüklerin sembolik anlamlarına dair çalışmaların önemine vurgu yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda çalışmada tat öğelerinin Türk halk kültürü nezdinde sembolize ettiği anlam ve değerler metafor tespit yöntemi ile incelenmiştir.

Kelime anlamı mecaz olan (URL 1) *metafor*, Aristo'dan günümüze araştırma konuları arasında yer alan dilsel yapılandırma. Metafor, dilin kullanımının sanat olarak değerlendirildiği ve toplumun dünyayı algılama biçimine ışık tutan kavramlaştırmaların tümü olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda metaforlar, sözcük ve nesne eşleşmesi kadar basit görülmemekte; dilde var olan sözcüğe ilişkin yapılan anlamsal analizler basit bir eşleşmenin ötesinde derin deneyim ve kurgudan beslenen geniş bir kavramlaştırma alanı olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel anlambilim kapsamında metaforlar, sözcüklerin birbirleri ile kurduğu bağlar aracılığıyla izlenen ve dili kullanan toplumun bilişsel dinamiklerinden beslenen karmaşık yapılanmalar olarak tasarlanmaktadır. Bu çerçevede metaforlar algısal ve kültürel boyutun somutlaştırıldığı yapılanmalardır. Metafor ile kültürel modellerin birbirleri ile ciddi anlamda ilişkili kavramlar olduğu ve kültürel modellerin

metafor somutlaştırılması yöntemi ile açığa çıkarılabileceği belirtilmektedir (Çelik 2021: 112-113).

Çalışmada, tat öğelerinin olguların ifadesinde görülen kullanım şekilleri ve metaforik anlamlarının tespit edilmesi ve elde edilen bulgular ışığında tat öğelerinin Türk halk kültüründeki yeri ve önemine dair çıkarımlarda bulunmak amaçlanmıştır. Acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin benzerlik ve zıtlık içeren ifadelerini kültürel boyutta ele alarak açıklamak, tat öğelerinin halk kültüründeki yan anlamlarının tespitinin Türk dilinin ve kültürünün çeşitliliğini duyuşal perspektifte vurgulama bakımından önemli görülmektedir.

1. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden kültür analizi deseni (Karataş, 2015: 66) ile yürütülmüştür. Çalışmanın amacı doğrultusunda öncelikle doküman analizi kapsamında, Türk halk kültürünü yansıtmaya kapasitesi değerlendirilen türkü metinleri, deyimler ve atasözleri ile halk ağzı sözlükleri içerisinde yer alan acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin yer aldığı ifadeler tespit edilmiştir. Söz konusu analizin ardından elde edilen veriler, içerik analizinin alt yöntemlerinden tematik analiz yöntemi doğrultusunda çözümlenmeye tabi tutulmuş ve bahsi geçen ifadeler bağlamında oluşturulan tema ve örüntüler aracılığıyla çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır. Çözümleme aşamasında ise Pragglejaz Grup (2007) tarafından tasarlanan ve Çelik (2021)'in çalışmasında da bu çalışmanın amacına benzer olarak kullanılan, metafor tespit yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada gerekli verilerin elde edildiği kaynaklar, “Halk Türküleri Veritabanı” (URL 3), “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü” (URL 1) ile “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” (TDK 1963) ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu kaynaklardan 2021 yılı Mayıs ve Haziran aylarında detaylı ve yoğun bir tarama ve analiz süreci sonucunda elde edilen bulguların, ilgili çözümleme süreçleri doğrultusunda raporlanarak yorumlanması sağlanmıştır.

2. Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamında elde edilen veriler incelenmeden önce, araştırmaya dahil edilen acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin anlamsal uzanımlarının ortaya konulması amacıyla sözlük anlamları kontrol edilmiştir. Bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin sözlük anlamları

Sözcükler	Sözlük anlamları
Acı	Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı
	Tadı bu nitelikte olan
	Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ıstırap
	Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem
	Çarpıcı, göz alıcı (renk)
	Keskin, şiddetli
	Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.
Tatlı	Şeker tadında olan
	Acı olmayan, acı karşıtı
	Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek

	İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren
	Sevimli, hoş
	Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla
Ekşi	Sirke veya limon tadında olan
	Bu tadı veren şey
	Uygunsuz, yakışsız
Tuzlu	Tuzu olan
	Yapılışında tuz bulunan, tuzu çok olan
	Çok pahalı

Kaynak: URL 1.

Acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin sözlük anlamları incelendiğinde yeme-içme ile ilişkili tat öğeleri olarak yüklendikleri anlamların dışında; ilk bakışta tatlı sözcüğünün soyut çağrışımlarının olumlu, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin soyut çağrışımlarının ise olumsuz olduğu görülmektedir. Acı sözcüğünün ise genel itibariyle olumsuz soyut çağrışımlara sahip olduğu, bununla birlikte “çarpıcı ve göz alıcı” anlamının olumlu yönde değerlendirilebileceği görülmektedir.

2.1. Acı sözcüğüne ilişkin metaforik görünüm ve yorumlar

Çalışma kapsamında kullanılan verilerin elde edildiği kaynaklar incelendiğinde, acı sözcüğünün yer aldığı toplam 4 kaynakta karşılığı olan ifade içerisinde farklı sıklıkta metaforik görünüm elde edilmiştir. Acı sözcüğüne ilişkin “tat ögesi belirten”, “duygu belirten”, “durum belirten” ve “keskinlik belirten” kaynak ifadeleri altında yer alan metaforlar, niceliksel dağılımları ile Tablo 2’ de yer almaktadır.

Tablo 2. Acı sözcüğüne ilişkin kaynak ifadeler, metaforlar, niceliksel dağılımlar

Kaynak ifade	Metafor	Sıklık
Tat ögesi belirten	Acı, otun tadıdır.	7
	Acı, meyvenin tadıdır.	6
	Acı, suyun tadıdır.	5
	Acı, sebzenin tadıdır.	3
	Acı, kahvenin tadıdır.	2
	Acı, baharatın tadıdır.	2
	Acı, şarabın tadıdır.	1
	Toplam	26
Duygu belirten	Acı, üzüntüdür.	25
	Acı, ısıtır.	8
	Toplam	33
Durum belirten	Acı, sözdür.	11
	Acı, derttir.	10

	Acı, kötü olandır.	9
	Acı, ölümdür.	5
	Acı, zehirdir.	4
	Acı, gerçektir.	2
	Acı, güçlük (zorluk)'tur.	1
	Acı, gurbettir.	1
	Toplam	43
Keskinlik belirten	Acı, keskin sestir.	6
	Acı, keskin histir.	5
	Acı, keskin kokudur.	1
	Acı, keskin renktir.	1
	Toplam	13
Toplam	115	

Tablo 2 incelendiğinde, “tat ögesi belirten” kaynak ifadesi altında 7 farklı metaforun yer aldığı görülmektedir. Söz konusu metaforlar içerisinde “acı, otun tadıdır”, sıklığı en yüksek metafor olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra acı, tat ögesi olarak ayrıca meyvenin, suyun, sebzenin, kahvenin, baharatın ve şarabın tadını nitelemek için kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, acı tat ögesinin yiyecekleri nitelemeye yönelik kullanımına Türk halk kültüründe en çok otlar üzerinden rastlandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, baharatların tadının nitelenmesinde ise nadir olarak acı ifadesi kullanılmaktadır. Türk mutfak kültüründe acı tadı veren baharatların kullanım sıklığı düşüldüğünde (Güler 2010) bu durum, baharatların “çeşni veren otlar” olarak tanımlanması doğrultusunda (Demircioğlu vd. 2007: 161), söz konusu kavramların zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Bunun yanı sıra tat ögesi belirten ifadelerle ilişkin metaforların çoğunlukla, acıyı duysal anlamda yeme-içme deneyimine renk veya zenginlik katan bir tat unsuru olarak değil, “tüketilmesi tercih edilmeyen” veya “tüketilmesi hoşnutsuzluk yaratan” bir unsur olarak yansıttıkları değerlendirilmiştir. Zira acının, Türk halk türküleri içerisinde yer alan “Acı tatlı demez içer kanarsın”, “Acıdır aşkın şarabı içilmez”, “Acı tatlı sular içtim ölmedim” (URL 3) gibi dizelerdeki anlamları itibarıyla bu şekilde değerlendirilmesi mümkündür. Diğer yandan acının bir tat ögesi olarak değerlendirildiğine dair örnekler de verilebilir. Ahlat’ın buruk tada sahip olma özelliğinden dolayı “acı armut” olarak ifade edilmesi (TDK 1963: 45), bu duruma ilişkin açık bir örnektir. Acı sözcüğü, deneye renk veya zenginlik katan anlamı itibarıyla Türk halk kültüründe daha çok meyve ve ot/baharatları nitelemek için kullanılmaktadır.

Acı sözcüğünün “duygu belirten” kaynak ifadesi altında, “üzüntü” ve “ıstırap” metaforlarının yer aldığı görülmektedir. Burada da sıklığı en yüksek metafor olarak “acı üzüntüdür” metaforu ön plana çıkmaktadır. Acı ifadesinin duygu belirten bir ifade olarak olumsuz bir soyut çağrışıma sahip olduğu görülmektedir. Acı, duygu belirten bir ifade olarak özellikle türkülerde yer almaktadır. Âşık Mahsuni Şerif’in “Mahsuni Şerif’im dindir acını, bazı acılardan al ilacını” (URL 3) dizeleri, acının üzüntü metaforu doğrultusundaki kullanımına güzel bir örnektir. Ayrıca acı sözcüğünün “durum belirten”

kaynak ifadesi altında çok çeşitli metaforik görünümlere sahip olduğu elde edilen bulgulardan bir diğeridir. Acının durum belirten kaynak ifadesi altındaki metaforik görünümleri, söz, dert, kötü, ölüm, zehir, gerçek, güçlük ve gurbet olarak ortaya çıkmaktadır. “Acı, sözdür” metaforu, durum belirten ifadeler içerisinde sıklığı en yüksek metafor olarak görünmektedir. Durum belirten ifadeler içerisinde, dert, kötü, ölüm, zehir, güçlük ve gurbet acının olumsuz çağrışımlarını doğrudan yansıtan metaforik görünümlerdir. Bununla birlikte, “acı, sözdür” ve “acı, gerçektir” metaforlarının elde edildiği kaynaklar değerlendirildiğinde, acı olarak nitelenen sözlerin ve gerçeklerin “üzüntü veren” anlamını içeren bir yapıya sahip olduğu değerlendirilmiştir. Örneğin, “acı söylemek” deyiminin, “olumsuz bir davranış karşısında gerçeği olduğu gibi söylemek” şeklinde açıklanması veya “doğru söz acıdır” atasözünde yer alan anlamsal çıkarımlar (URL 1), Türk Halk kültüründe acıya ilişkin soyut çağrışımların olumsuz bir yapıda olduğuna dair diğer örneklerdir.

Türk halk kültüründe acı sözcüğünün tat dışındaki duyuşal nitelermelerde de kullanıldığı görülmektedir. “Keskinlik belirten” kaynak ifadesi altında yar alan ses, his, koku ve renk metaforları; acının duyma, dokunma, koklama ve görme duyuşlarını nitelermek için kullanılıyor oluşunu ortaya koymaktadır. Örneğin “tren gelir acı seslenir” dizesi (URL 3) keskin sesi, kekik otunun “acı kokan” olarak adlandırılması (TDK 1963: 49) keskin kokuyu, “esti akci poyraz ayırdı bizi” dizesi (URL 3) keskin hissi, “acı yeşil” ifadesi ise (TDK 1963: 54) keskin rengi yansıtmaktadır. Keskinlik belirten kaynak ifadesi altında yer alan metaforların, Türk halk kültüründe acı sözcüğüne dair olumsuz bir çağrışımı açık bir şekilde içermeyen anlamsal yapısı itibarıyla farklılaştığı göze çarpmaktadır.

Elde edilen bulgular neticesinde acı sözcüğünün duygu ve durumları içeren olguları nitelermek için kullanımının, tat duyuşlarını ifade etmek için kullanımından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum acı sözcüğünün Türk halk kültüründeki olguları ifade etmek için kullanım çeşitliliği ve 4 temel tattan birinin adı olarak kullanımı arasındaki ilişkinin kökensel bağlantıları da içerecek şekilde derinlemesine bir araştırmaya tabi tutulmasının gerekliliğini yansıtmaktadır.

2.2. Tatlı sözcüğüne ilişkin metaforik görünümler ve yorumlar

Çalışma kapsamında kullanılan verilerin elde edildiği kaynaklar incelendiğinde, tatlı sözcüğünün yer aldığı toplam 3 kaynak ifade içerisinde farklı sıklıkta metaforik görünümler elde edilmiştir. Tatlı sözcüğüne ilişkin “tat ögesi belirten”, “durum belirten” ve “insana ait özellikleri niteleyen” kaynak ifadeleri altında yer alan metaforlar, niceliksel dağılımları ile Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Tatlı sözcüğüne ilişkin kaynak ifadeler, metaforlar, niceliksel dağılımlar

Kaynak ifade	Metafor	Sıklık
Tat ögesi belirten	Tatlı, meyvenin tadıdır.	10
	Tatlı, yemeğin tadıdır.	6
	Tatlı, suyun tadıdır.	2
	Tatlı, otun tadıdır.	2
	Tatlı, baharatın tadıdır.	1
	Tatlı, peynirin tadıdır.	1
	Tatlı, balın tadıdır.	1

	Tatlı, şerbetin tadıdır.	1
	Tatlı, içkinin tadıdır.	1
	Toplam	25
Durum belirten	Tatlı, sözdür.	35
	Tatlı, hoşluktur.	11
	Tatlı, rahatlıktır.	3
	Toplam	49
İnsana ait özellikleri nitelleyen	Tatlı, canı (hayat) niteler.	18
	Tatlı, sevgiliyi (yar) niteler.	9
	Tatlı, yanağı niteler.	2
	Tatlı, gamzeyi niteler	1
	Tatlı, gülüşü niteler.	1
	Tatlı, bakışı niteler.	1
	Toplam	32
Toplam		106

Tablo 3 incelendiğinde, “tat ögesi belirten” kaynak ifadesi altında, “tatlı meyvenin tadıdır” ve “tatlı yemeğin tadıdır” metaforlarının kullanım sıklığı itibarıyla öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu metaforlar içerisinde “tatlı, meyvenin tadıdır” metaforuna ilişkin kaynaklar değerlendirildiğinde, tatlı sözcüğünün, doğrudan yeme-içme deneyimine renk katan bir tat ögesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Benzer durum “tatlı, şerbetin tadıdır” ve “tatlı, balın tadıdır” metaforları için de geçerlidir. Bu duruma bir örnek olarak tatlı çekirdekli kayısı için kullanılan “tatlı çit” ifadesi (TDK 1963: 3844) gösterilebilir.

Diğer yandan “tatlı, yemeğin tadıdır”, “tatlı, otun tadıdır”, “tatlı, içkinin tadıdır” gibi metaforlar kapsamında tatlı sözcüğünün genellikle “lezzetli olan” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, “Felek ağı kattı tatlı aşım” ve “Zemzem suyu akar tatlı mı tatlı” dizeleri (URL 3) bu anlamı açıkça yansıtmaktadır. Tatlı sözcüğünün birebir lezzetli anlamında kullanılması, Türk halk kültüründe tat öğeleri içerisinde tatlıya verilen önemi ortaya koymasından önemlidir. Benzer bir kullanım 13. yüzyıl öncesine dair araştırmalarda tatlı sözcüğünde lezzetli, tatlı, tatgan sözcüğünde tatlı bulmak, tat almak anlamı ile belirtilmiştir. Tatlı sözcüğüne dair elde edilen tüm bulgulardan yola çıkarak lezzetlilik durumunu tanımlayan anlamının yüzyıllar boyu değişmeden süregeldiği söylenebilmektedir (Kaleli 2020: 105-108.)

“Durum belirten” kaynak ifadesi içerisinde “tatlı, sözdür” metaforu sıklığı en yüksek metafor olarak görülmektedir. Hoşluk ve rahatlık ile ifade edilen diğer metaforlarla birlikte değerlendirildiğinde, tatlı sözcüğünün soyut çağrışımlarının olumlu olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Tatlı sözcüğünün “acı olmayan” olarak da kavramsallaştırılması (URL 3), Türk halk kültüründeki söz konusu kullanımın olumlu çağrışımlarını olağanlaştırmaktadır. “Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.” atasözü, “tatlı, sözdür” (URL 3) metaforunda yer alan söz ifadesinin -“acı, sözdür” metaforunun aksine- olumlu çağrışımlarını örneklendirmektedir.

Tatlı sözcüğüne ilişkin “insana ait özellikleri niteleyen” kaynak ifadesi içerisinde de çeşitli metaforların yer aldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde “tatlı canı niteler” ve “tatlı sevgiliyi niteler” metaforları en sık rastlananlardır. Tatlı sözcüğünün, “Kıydım tatlı da canıma” ve “Yar tatlıdır, geçilmez.” (URL 3) gibi dizeler içerisinde kullanımı, sözcüğe “sevilen” ve “sakılan/korunan” doğrultusunda bir anlam yükleniyor olduğunu ortaya koymaktadır.

Tatlı sözcüğünün, Türk halk kültüründe tamamıyla olumlu soyut çağrışımlara sahip olması ve bir tat ögesi olarak tatlıya atfedilen önemin ilişkisinin açıklanması, bu doğrultuda gerçekleştirilecek detaylı araştırmalarla mümkün olabilecektir.

2.3. Ekşi sözcüğüne ilişkin metaforik görünümler ve yorumlar

Çalışma kapsamında kullanılan verilerin elde edildiği kaynaklar incelendiğinde, ekşi sözcüğünün yer aldığı toplam 2 kaynak ifade içerisinde farklı sıklıkta metaforik görünümler elde edilmiştir. Ekşi sözcüğüne ilişkin “tat ögesi belirten” ve “durum belirten” kaynak ifadeleri altında yer alan metaforlar, niceliksel dağılımları ile Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Ekşi sözcüğüne ilişkin kaynak ifadeler, metaforlar, niceliksel dağılımlar

Kaynak ifade	Metafor	Sıklık
Tat ögesi belirten	Ekşi, meyvenin tadıdır.	4
	Ekşi, otun tadıdır.	3
	Ekşi, mayanın tadıdır.	3
	Ekşi, yoğurdun tadıdır.	3
	Ekşi, yemeğin tadıdır.	2
	Ekşi, peynirin tadıdır.	1
	Ekşi, suyun tadıdır.	1
	Toplam	17
Durum belirten	Ekşi, yüz ifadesidir.	6
	Ekşi, huzursuzluktur.	2
	Ekşi, rahatsızlıktır.	2
	Ekşi, düşmanlıktır.	1
	Toplam	11
Toplam	28	

Tablo 4 incelendiğinde, “tat ögesi belirten” kaynak ifadesi altında, “ekşi meyvenin tadıdır” metaforunun sıklık anlamında öne çıktığı görülmektedir. Ekşi sözcüğü meyvelerin, otların ve mayanın tadını nitelerken çok büyük bir ölçüde tadımı zenginleştiren bir tat ögesi olarak ele alınmıştır. Örneğin, büyük, siyah, sulu bir üzüm türüne adını veren “ekşikara” ifadesi (TDK 1963: 1698) bu yaklaşımı yansıtmaktadır.

Bununla birlikte çalışma kapsamına dâhil edilen kaynaklar incelendiğinde, ekşi ifadesinin yoğurdu, yemeği ve peyniri nitelerken kullanıldığında olumsuz bir anlam yüklenmekte olduğu görülmektedir. Söz konusu anlamlar “tercih edilmeyen” veya “tüketime uygun olmayan” şeklinde açıklanabilir. “Kimse yoğurdum ekşi demez.” veya “Yoğurdum ekşidir diyen olmaz.” atasözleri (URL 3), ekşinin tat ögesi olarak “tercih

edilmeyen” anlamında kullanılmasına örnek olarak verilebilir. Ayrıca “Ekşi yemedim ki karnım ağrısın” atasözü de (URL 3) yemeğin “yenilmeye uygun olmayan” bir yapıda olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Diğer yandan ekşi sözcüğünün “durum belirten” kaynak ifadesi altında da yüz ifadesi, huzursuzluk, rahatsızlık ve düşmanlık metaforik anlamlarına sahip olduğu görülmektedir. “Yüzün gözün ekşitme” dizesi (URL 3) ve “Yüzünü ekşitmek” deyiimi (URL 3) gibi örnekler, ekşinin yüz ifadesi metaforik anlamının olumsuzluk içeren yapısını yansıtmaktadır. Böylece ekşi sözcüğünün soyut çağrışımlarının tümüyle olumsuzluk içerdiğini ifade etmek mümkündür.

Bulgular ışığında ekşi sözcüğünün hem tat ögesi olarak hem de diğer anlamları itibariyle kullanım sıklığının acı ve tatlı sözcüklerine göre oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Ayrıca acı ve tatlıdan farklı olarak, ekşinin tat ögesi olarak kullanım sıklığının diğer metaforik anlamlarına göre daha yüksek olduğu da ayrıca müşahade edilmiştir.

2.4. Tuzlu sözcüğüne ilişkin metaforik görünüm ve yorumlar

Çalışma kapsamında kullanılan verilerin elde edildiği kaynaklar incelendiğinde, tuzlu sözcüğünün yer aldığı toplam 2 kaynak ifade içerisinde farklı sıklıkta metaforik görünümde elde edilmiştir. Tuzlu sözcüğüne ilişkin “tat ögesi belirten” ve “durum belirten” kaynak ifadeleri altında yer alan metaforlar, niceliksel dağılımları ile Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Tuzlu sözcüğüne ilişkin kaynak ifadeler, metaforlar, niceliksel dağılımlar

Kaynak ifade	Metafor	Sıklık
Tat ögesi belirten	Tuzlu, yemeğin tadıdır.	2
	Tuzlu, ayranın tadıdır.	2
	Tuzlu, çerezin tadıdır.	1
	Toplam	5
Durum belirten	Tuzlu, pahalıdır.	2
	Tuzlu, hastalıktır.	1
	Tuzlu, aşktır.	1
	Toplam	4
Toplam		9

Tablo 5 incelendiğinde, “tat ögesi belirten” kaynak ifadesi altında, “tuzlu, yemeğin tadıdır”, “tuzlu, ayranın tadıdır” ve “tuzlu çerezin tadıdır” metaforlarının yer aldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında değerlendirilen kaynaklardan hareketle tuzlu ifadesinin bir tat ögesi olarak herhangi bir yan anlama sahip olmadığı ve tamamen yeme-içme deneyimini zenginleştiren 4 temel tat ögesinden biri olarak ele alındığı görülmüştür.

Diğer yandan tuzlu ifadesinin soyut anlamlarını içeren “durum belirten” kaynak ifadesi altındaki, “tuzlu, pahalıdır”, “tuzlu, hastalıktır” ve “tuzlu, aşktır” metaforları tarafından iletilen anlamların olumsuz olduğu değerlendirilmiştir. Söz konusu metaforlar içerisinde “tuzlu, aşktır”, ilk bakışta olumlu bir anlamı yansıtır gibi görünse de bu ifadenin içerisinde yer aldığı “İçtikçe içini yakar; meşki bizli, aşkı tuzlu, nazlı yar” dizeleri (URL 3), söz konusu metaforun da olumsuz anlama sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bulgulardan hareketle, ekşi sözcüğüne benzer şekilde tuzlu sözcüğünün soyut anlamlarının da sıklıkla tat ögesi belirten anlamının üzerine çıkmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra yine ekşi sözcüğüne benzer şekilde, tuzlu sözcüğünün gerek tat ögesi olarak gerekse de soyut anlamları itibarıyla, acı ve tatlı sözcüklerinin çok gerisinde yer aldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında daha önce ele alındığı üzere tuzlu sözcüğünün 9. yüzyıl Türkçesinde güzellik, hoşluk ifadesinde kullanılmasına rağmen günümüz Türkçesinde yapılan araştırmalarda söz konusu olumlu metaforik anlamının tespit edilmemesinin sebepleri incelenerek sözcüğün halk kültüründeki yolculuğuna ışık tutulması önemli görülmektedir.

Sonuç

Çalışmadan elde edilen bulgular acı, tatlı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin tat ögesi ifade eder şekilde kullanımlarına ilişkin sıklıkların, söz konusu unsurların soyut anlamlarının çeşitliliğiyle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Genel anlamda acı, ekşi ve tuzlu sözcüklerinin yan anlamlarının olumsuz, tatlı sözcüğünün yan anlamlarının ise olumlu olduğu söylenebilir. Bu durum sadece soyut çıkarımlar için değil, sözcüklerin tat ögesi olarak kullanımları doğrultusunda da çoğunlukla geçerlidir. Fakat tuzlu sözcüğünün “aşırı tuzluluk” haricinde tat ögesi anlamı içerisinde herhangi bir olumsuzluk ifade etmediği, hatta “yemeğin tadı tuzu” söyleminde olumlu bir durumu yansıttığı söylenebilir.

Acı ve tatlı sözcüklerinin kullanım sıklığı ve çeşitliliği itibarıyla, Türk halk kültüründe tat ögesi olarak yer alan ifadeler içerisinde daha geniş bir yer kapladığı açıkça görülmektedir. Acı ve tatlı sözcüklerinin tat ögesi dışındaki anlamlarının çeşitliliğine bakıldığında, ekşi ve tuzluya göre gündelik hayatta daha sık kullanımları, bu iki sözcüğün birbirlerinin karşıt anlamları olarak değerlendirilmeleriyle açıklanabilir. Duygular da dâhil olmak üzere, kötüye dair olguların acı, güzelliğe ve hoşluğa dair olguların ise tatlı sözcüğüyle niteleniyor oluşu, bu doğrultudaki çıkarımı desteklemektedir. Kullanım sıklığına paralel olarak bu durumun acı ve tatlı sözcüklerinin, olguların ifadesinde ön plana çıkmasını sağlamış veya bu durumu kolaylaştırmış olduğu öngörülebilir.

Tatlı sözcüğünün özellikle bir tat ögesi ifadesi olarak Türk halk kültüründeki önemi ve kullanım sıklığı açıktır. Ancak tarihsel açıdan incelendiğinde Türk mutfak kültüründe, kıymız, kurut, yoğurt gibi ekşi, tuzlu ve acı tat öğeleriyle nitelenebilecek yiyeceklerin tatlı yiyeceklere nazaran daha köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Böylece, tarihsel süreç içerisinde Türk halk kültüründe kullanım sıklığı ve çeşitliliği bakımından tatlının ön plana çıkma nedenlerinin ve süreçlerinin araştırılması ayrıca önem kazanmaktadır.

Diğer yandan 13. yüzyıl ve öncesi dönemlerde yapılan araştırmalar incelendiğinde, acı için *açığ*, *seçig*; tatlı için *tatlıgıg*, *tatlıg* ve ekşi için *nıgsı*, *çıvsagun*, *çıvşan* (*çifşen*) sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir. Tat öğelerini tanımlayan bu sözcüklerin günümüzden oldukça farklı ifadelerle açıklanması, bu sözcüklerin değişimindeki dinamikleri anlamlandırmak adına, sözcüklerin kökensel bağlantılarının ortaya konulmasının gerekliliğini yansıtmaktadır. Bu sayede sözcüklerin ilk olarak sembolize ettiği kavramların neler olduğu; hangi tat öğelerinin tarihte diğerlerinden önce var olduğu; bu sözcüklerin ilk olarak tat ifade etmek için mi yoksa soyut bir olguyu ifade etmek için mi kullanıldığı sorularına cevap verilebilecek ve Türk halk kültüründe dört temel tadın derinliğine ve önemine dair çeşitli bulgulara ulaşılma da mümkün olabilecektir.

Tüm bu çıkarımlar kapsamında, duyuşal bağlamda Türk mutfağı üzerine gerçekleştirilecek çalışmalarla tat öğelerinin kabul görme ve tercih edilme düzeyleri ortaya koyulabilir. Ayrıca Türk mutfak kültüründe yer alan önceki dönemlere ait yiyecekler ile

güncel kullanıma dair yiyeceklerin dört temel tadı içermeye oranları ve bu oranlara bağlı olarak beğeni düzeyleri de incelenebilir. Kuşaktan kuşağa aktarılan tat aşinalığına bağlı olarak, yiyeceklerin kabul görme ve beğenilme durumlarının duyuşsal odaklı değerdendirme çalışmaları ile tat öğelerinin kültürel derinliğini irdeleme hususunda etkin rol oynayabileceği düşünölmektedir.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %50; İkinci Yazar %50.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, Ziyat. "Tuz". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 3 (5 2010): 194-198.
- Altuğ Onoğur, *Tomris ve Yeşim Elmacı. Gıdalarda Duyusal Değerdendirme*. İzmir: Sidas Yayınları, 2011.
- Batu, Ali ve Heysem Suat Batu. "Türk Tatlı Kültüründe Türk Lokumunun Yeri". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4 (1 2016): 42-52.
- Beşirli, Hayati. "Yemek, Kültür ve Kimlik". *Milli Folklor* 22 (87 2010): 159-169.
- Büyükokutan, Aslı. "Muğla Yöresi Alevî Türkmenlerinde Ölümle İlgili İnanç ve Pratikler". *Türklük Bilimi Araştırmaları* (21 2007): 63-86.
- Çağbayır, Yaşar. *Türkçe Ötügen Sözlük*. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2007.
- Çelik, Ayşe Eda. "Halk Türkülerinde 'Gönül' Dügüm Sözcüğü'nün Metaforik Görünömleri: Bilişsel Anlambilim Çerçevesinde Bir Çözümleme". *Milli Folklor* 17 (129 2021): 111-123.
- Demircioğlu Yasemin, Melek Yaman ve Işıl Şimşek. "Kadınların baharat kullanım alışkanlıkları üzerine bir araştırma". *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 6 (3 2007): 161-168.
- Ekici, Metin. "Türk Halk Kültürü Araştırmalarında Dün, Bugün ve Yarın". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 1 (1 2008): 11-26.
- Evcin, Erol. "Türk Halk Kültürü Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak: Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi". *Milli Folklor* 25 (100 2013): 225-242.
- Group, Praggeljaz. "A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse". *Metaphor And Symbol* 22 (1 2007): 1-39.
- Güler, Sibel. "Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26 (1 2010): 24-30.
- Kalafat, Yaşar. "Sivas Yöresi Örnekleri ile Türk Halk İnançlarında Aşermek/Yerikleme". *TÜBİAR* (2001): 169-172.
- —. *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*. Ankara: Avrasya Yayınları, 2000.
- Kaleli, Abdullah. "Clason'un Etimolojik Sözlüğünde Yer Alan Yeme, İçme ve Mutfakla İlgili Kelimelerin Tasnifi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13 (73 2020): 101-122.
- Karataş, Zeki. "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1 (1 2015): 62-80.
- Kutlu, M. Muhtar. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Eğitime Yönelik İlk Adım: Halk Kültürü Dersi". *Milli Folklor* 21 (82 2009): 13-18.
- Küçükkalfa, Ahmet. "Orman-Oraman Etimolojisi". *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 65 (2 2015): 69-79.
- Somuncu, Melike. "Güncel Türkçe Sözlükte Yer Alan Acı Maddesinin Eş Anlamlılık Açısından İncelenmesi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (20 2020): 202-217.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Derleme Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1963.
- URL 1. Türk Dil Kurumu (TDK). "Türk Dil Kurumu Sözlükleri" 1-20 Mayıs 2021. <<https://sozluk.gov.tr>>
- URL 2. "Nişanyan Sözlük" 1-20 Mayıs 2021. <<https://www.nisanyansozluk.com/?k=ac%C4%B1>>
- URL 3. "Halk Türküleri Veritabanı" 4-16 Haziran 2021. <<http://turkuler.com/arama.htm>>
- Yazıcı, Kubilay. "Yeni Türk Devletlerinin Posta Pullarında Türk Kimliği ve Kültürü". *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* (77 2016): 83-108